

Asia: OM 4/41/2016

Sakkomenettelyn laajentamista koskeva työryhmän mietintö

Lausunnon saate

Tähän voitte halutessanne kirjoittaa saatteen lausunnollenne:

-

Yleistä

Mitä mieltä olette mietintöön sisältyvästä luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

En kannata esitystä

Muut yleiset huomiot:

Prosessiekonomia ohjaa liikaa tätä hanketta. Kun raha ja erityisesti säästöjen tavoittelu ohjaa lainsäädäntöä, kuva oikeusvaltiosta uhkaa hämärtyä. Samalla kun sakkomenettelyä ehdotetaan laajennettavaksi, sakon muuntorangaistusmenettelyyn ei esitetä korjauksia. Tämä asettaa kansalaiset eriarvoiseen asemaan lain edessä. Järjestelmän tulisi olla oikeudenmukainen myös seuraamusjärjestelmän osalta. Ei voi olla niin, että osa kansalaisista voi käyttää järjestelmää häikäilemättä hyväkseen.

Jos tämä esitys aiotaan viedä läpi eduskunnassa, rinnalla tulee valmistella muuntorangaistusvaihtoehdon palauttaminen sakkomenettelyyn.

Sakkomenettelyn soveltamisalan laajentaminen

Näkemyksenne sakkomenettelyn soveltamisalan laajentamisesta:

Esitystä perustellaan tuomioistuinten työn vähentämisellä ja sitä kautta resurssin käyttämistä ydintehtäviin. Tämä on hokema, jolla perustellaan jokaisen viranomaisen tehtävien uudelleen järjestämistä. Käytäntö on kuitenkin osoittanut että vapautuva resurssi leikataan pois. Kun ei ole enää tehtäviä, ei niiden hoitamiseen aiemmin kohdennettua rahoitustakaan enää jatkossa budjetista löydy.

Todellinen syy on säästöjen epätoivoinen haaliminen. Se ilmenee mietinnössä taloudellisten vaikutusten kohdalla, jossa aiheesta lausutaan tarkemmin.

Työryhmä on tinkinyt puoli vuotta hallitusohjelmassa tavoitteeksi asetetusta kahden vuoden maksimirangaistuksesta. Tätä on kuitenkin lievennetty listaamalla tusinan verran rikoksia, joista rangaistusmaksimi on kaksi vuotta vankeutta. Listatuista rikoksista ongelmallisimpia ovat törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen ja huumausainerikos.

Törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen siirtäminen sakkomenettelyyn on omiaan lisäämään piittaamattomuutta liikenneturvallisuutta kohtaan erityisesti niillä, jotka tietävät jäävänsä varattomina vaille konkreettista rangaistusta. Pelkkä sakkolappu ilman kohdentuvia seuraamuksia ei siihen riitä.

Vastaavasta rikoksesta tavallinen veronmaksaja maksaa sakkonsa. Tilanne on erittäin epäoikeudenmukainen.

Huumausainerikos on suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen paheksuttu ja niin sen tulee ollakin. Sitä tulee tukea myös riittävällä rangaistuksella. Nyt tämä rikos ollaan itse asiassa dekrimineralisoimassa siirtämällä se sakkomenettelyn piiriin. Huumausainerikoksiin syyllistyvillä ei yleisesti ottaen ole tuloja eikä omaisuutta, tai sitä ei ainakaan kyetä viranomaisten toimesta löytämään. Näin tässäkin tapauksessa seuraamus ei kohdennu.

Työryhmän perusasteikon, vuosi ja kuusi kuukautta vankeutta, sisältämistä rikoksista huomio kiinnittyy erityisesti varkausrikokseen. Tällä hetkellä on jo ongelmana se, että näpistyksiin syyllistyneet varattomat konkreettisesti repivät sakkolappunsa poliisin edessä. Jatkossa käytäntö kattaisi siis myös varkauden. Tunnusmerkistön mukainen raja törkeään varkauteen ja sitä kautta tuomioistuinkäsittelyyn on kaukana.

Ajokieltoimenettelyä koskevalla muutosesityksellä siirrettäisiin myös rattijuopumukset sakkomenettelyn piiriin. Mietinnön mukaan tämä tarkoittaisi noin 5000 asian siirtymistä pois tuomioistuimilta. Tässäkin törmätään epäoikeudenmukaisuuteen liittyen seuraamusten kohdentumiseen. Varattomat jäävät käytännössä ilman rangaistusta, tavallisten veronmaksajien maksaessa sakkonsa. On syytä olettaa, että tämäkin on omiaan vähentämään ennalta estävyyttä ja sitä kautta lisäämään rattijuopumusten määrää.

Epäillyn suostumus

Näkemyksenne epäillyn suostumusta koskevan sääntelyn keventämisestä (tunnustamisesta ja seuraamuksen hyväksymisestä luopuminen):

Mietinnössä korostetaan epäillyn oikeusturvaa ja nähdään sen parantuvan muun muassa epäillyn suostumusta koskevien muutosesitysten kautta. Muutoksenhakureitti tuomioistuimeen säilyy ja

avartuu, kuten mietinnössä todetaan. Tämä vaihtoehto ei pelota edes varatonta, sillä tuomioistuimen muutoksenhakuasteena mahdollisesti määräämää sakkoa ei sitäkään voida muuntaa vankeudeksi.

Miten käy muutostenhakupäätösten määrään, jää nähtäväksi. Tämä tulee varmasti riippumaan paljolti siitä, miten poliisi ja syyttäjät sakkomenettelyä käyttäessään kykenevät rajaamaan yksinkertaisen ja selvän asian. Asianosaisilla saattaa olla tästä hyvinkin perustellusti oma näkemyksensä. Toivottavasti ei käy niin, että suostumustilanteessa epäilty tuntee tulevansa jotenkin painostetuksi valinnan suhteen.

Viranomaisen tehtävänä on selvittää riittävällä tarkkuudella epäillylle suostumuksen juridinen merkitys. Asiakas on mietinnönkin mukaan voittopuolisesti maallikko ilman juridista asiantuntemusta. Tämä asettaa tiettyjä laatuvaatimuksia sille koulutukselle, jolla syyttäjät ja poliisit asiaan valmistellaan.

Muutoksenhaku sakkomenettelyssä

Näkemyksenne sakkomenettelyn muutoksenhaun kehittämistä (mm. muutoksenhakuperusteiden lisääminen):

Ks. edellä

Ajokielto

Näkemyksenne ajokieltoa koskevan sääntelyn muuttamisesta (poliisi määräisi kaikki ajokiellot, menettelyä kevennettäisiin):

Tästä on jo mainittu edellä. Merkittävin muutos olisi se, että poliisi olisi jatkossa toimivaltainen ajokieltoviranomaisena. Se tulisi lisäämään poliisin työmäärää. Lisäksi tämä, kuten edellä on jo todettu, siirtäisi rattijuopumustapaukset sakkomenettelyn piiriin, samoin kuin törkeää liikenneturvallisuuden vaarantamista koskevat jutut.

Työryhmä kiinnittää huomiota siihen, että ajokieltoviranomaisella tulisi olla riittävät henkilöstöresurssit joutuisan käsittelyn turvaamiseksi. Tämä näyttäisi olevan kuitenkin nollasummapeliä, sillä toisaalla oletetaan muutoksen kaiken kaikkiaan vähentävän poliisin työtä. Todennäköistä siis olisi, että mitään uutta resurssia ei kohdenneta. Ajokieltojen menettelyyn tarvittava lisäys tulisi ottaa muusta poliisitoiminnasta, siis kentältä ja tutkinnasta. Poliisin näkyvyyttä esimerkiksi kenttätoiminnassa ei tulisi ainakaan lisääntymään; päin vastoin.

Mietinnössä vannotaan uuden tekniikan varaan ja sen kehittämisen tarpeellisuuteen. Esimerkiksi poliisin Vitja-hankkeen kohtaamat vaikeudet antavat aiheita huoleen järjestelmien valmistumisesta ajoissa ja niiden toimivuudesta.

Esityksen vaikutukset ja voimaantulo

Näkemyksenne esityksen vaikutuksista ja voimaantuloaikataulusta:

Yhteiskunnalliset vaikutukset:

Mietinnössä todetaan esityksen parantavan oikeusturvaa. Onkohan tämä kuitenkin liian ruusuinen näkemys? Oikeusturva tulisi nähdä tässä laajana kokonaisuutena, ei pelkästään käsittelynopeutena ja halpuutena.

Mietinnössä todetaan sentään varovasti esityksen yleis- ja erityisestävyyttä heikentävä vaikutus. Tälle aiheelle olisi suonut huomattavasti laajempaa perehtymistä ja käsittelyä. Edellä on jo tuotu esille sakkomenettelyn suurin yksittäinen epäkohta. Siinä määrättyjä sakkoja ei voida muuntaa vankeudeksi tilanteessa, jossa tekoon syyllistynyt henkilöä ei kykene maksamaan sakkojaan, eikä niitä saada myöskään ulosottoteitse perittyä. 138 sivuisessa mietinnössä tähän asiaan on uhrattu vain 9 riviä.

Työryhmän olisi ehdottomasti pitänyt päätyä esittämään muutoksia myös muuntorangaistusta koskevaan lainsäädäntöön. Tässä muodossaan usko siihen, että oikeusjärjestelmämme kohtelee kansalaisia tasapuolisesti, murenee.

Kun sakon saanut repii saamansa lomakkeen poliisimiehen silmien edessä, ei se ainakaan lisää työmotivaatiota. Jos viranomaisen usko järjestelmään rapautuu, miten käykään kansalaisen kohdalla?

Vaikutukset viranomaisten toimintaan:

Sakkomenettelyn soveltamisala:

10 000 asiaa pois tuomioistuimilta ja sitä kautta jatkossa keskittyminen ydintehtäviin. Mietinnössä asiakohdan viimeisessä kappaleessa on kuitenkin se tärkein asia, joka on syytä huomata: "työmäärän muutokset voidaan kuitenkin ottaa huomioon esimerkiksi oikeuslaitoksen organisaation kehittämisessä".

Tämä on perinteisesti tarkoittanut resurssien vähentämistä tehtävien siirtyessä muiden tahojen hoidettaviksi. Miksi tämä tapaus poikkeaisi aikaisemmasta valtionhallinnon käytännöstä? Säästöjähän tässä haetaan.

Poliisin kohdalla korostetaan yhden kosketuksen periaatetta ja sitä kautta resurssien vapautumista muuhun työhön. Jos jotain resurssia ylipäätään vapautuu, se siirtyy, kuten jo edellä on todettu,

kasvavien ajokieltopausten käsittelyyn. Pelkästään rattijuopumusten ja törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisten määrä on noin 7000 tapausta vuodessa.

Yhden kosketuksen malli ei sovellu kuitenkaan kaikkiin juttuihin. Esimerkiksi esitutkintalain 7:3§:ssä säädetään päihtyneen kuulustelemisesta. Kuulustellulle on varattava tilaisuus myöhemmin uudelleen tarkastaa kertomuksensa. Tämä koskee myös suppeaa esitutkintaa.

Vankiluvun vähentäminen nähdään mietinnössä myönteisenä ja säästöä tuottavana seikkana. Sillä ei ole työryhmän mielestä merkitystä, että se samalla tarkoittaa: osa rikoksiin syyllistyneistä selviää käytännössä ilman seuraamusta, ilman rangaistusta. Tämän olisi pitänyt huolestuttaa, mutta ilmeisesti raha ratkaisee.

Ajokielto:

Ks. edellä. Tilaston mukaan yli 17 000 ajokieltoa siirtyisi vuosittain tuomioistuimilta poliisille. Poliisin tähän tarvitsema resurssilisäys on arvioitu erittäin vähäiseksi, ehdottomasti alakanttiin.

Lisäksi uskotaan, että kahden tunnin koulutus poliisille riittää kaiken uuden asian oppimiseen ja omaksumiseen. Tuskinpa sentään riittää.

Taloudelliset vaikutukset:

Tähän aiheeseen on käytetty mietinnössä lähes 4 sivua. Se kuvaa osaltaan hankkeen keskeistä motiivia, säästöjen hakemista jopa koko oikeusjärjestelmän uskottavuuden kustannuksella.

Mahdolliset säästöt on kyetty laskemaan lähes euron tarkkuudella. Muutoksen aiheuttamien kustannusten kohdalla kustannushaarukka onkin sitten satoja tuhansia, ellei peräti miljoonia euroja.

Kuten edellä on jo todettu, koulutukseen käytetty aika ja sitä myötä kustannukset ovat alakanttiin. Työryhmä esittää siirrettäväksi 10 000 asiaa pois tuomioistuimilta syyttäjille ja poliisille. Perustuslain näkökulmasta tämä tulee nähdä merkittävänä muutoksena. Tehtäviä vastaanottavat viranomaiset tulee kouluttaa ja varustaa selviämään uusista haasteista. Jo tällä hetkellä oleva työtaakka on kaikilla vähintäänkin riittävä ilman, että siihen lisätään tuomioistuimille perustuslain mukaan kuuluvia tehtäviä.

Voimaantulo:

Jos tämä esitys ajetaan lävitse eduskunnassa, voimaantumisen suhteen tulee olla tarkkoja. Vaadittavat tekniikat tulee saattaa toimintakuntoon ja henkilöstö kouluttaa uusien tehtävien tasolle. Tarvittavat resurssilisäykset poliisille ja syyttäjälle tulee hoitaa kuntoon etupainotteisesti. Voimaantumista ei pidä ajoittaa lomakauteen eikä välittömästi sen jälkeen. Paras vaihtoehto on aina vuoden alussa. Missään tapauksessa ei ennen vuoden 2019 alkua.

Muut huomiot

Muut esitystä koskevat huomiot:

Oikeuden toteutumista valvovien viranomaisten (mukaan lukien perustuslakivaliokunta) tulisi seurata tarkemmin tässä yhteiskunnassa meneillään olevaa murrosta. Perustuslaki koetaan ilmeisesti kehityksen ja erityisesti säästötoimien jarruna.

Perustuslain tarkoitus lienee kuitenkin turvata kansalaisten perusturvallisuus maassamme. Sen ei pitäisi joutua joustamaan lyhytnäköisten säästöpainojen alla ja edessä. Perustuslain tulee kestää suomalaisen peruskallion tavoin ilman, että sen rajoja tuon tuosta koetellaan.

Edellä lausunnossa on nostettu esille seikkoja, joilla on vaikutusta siihen, miten oikeudenmukaisena kansalaiset kokevat lainsäädäntöämme ja sitä toteuttavien viranomaisten työn.

Kaikkia asioita ei pidä katsoa setelin läpi.

Perustuslain 3 §:n mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Tämä esitys lähtee murentamaan tätä periaatetta.

Olisi ollut parempi ja oikeusturvan kannalta kestävämpi ratkaisu kehittää tuomioistuinjärjestelmän ketterämpää käyttämistä yksinkertaisiin ja selviin tapauksiin. Tässä on lähdetty esittämään niiden siirtämistä pois tuomioistuimista syyttäjälle ja poliisille.

Suomessakin on kokeiltu muutamien massatapahtumien yhteydessä nopeutettua tuomioistuinkäsittelyä erityisesti rattijuopumus tapauksien käsittelyssä.

Tämän mallin kehittäminen ja hyötyjen hakeminen on jätetty sikseen.

Meillä on kuitenkin kattava päivitys tuomioistuimilla pakkokeinojen käsittelyn vuoksi. Ei olisi mikään ongelma hyödyntää tätä tuomaripotentialia ottamaan käsittelyyn myös yksinkertaisia ja selviä tapauksia, joita nyt tässä ehdotetaan siirrettäväksi muiden viranomaisten vastuulle.

Tämä niin sanotun pikatuomioistuimen malli tulisi varmuudella edullisemmaksi kun tavanomainen nykyinen malli. Samalla se vastaisi paremmin perustuslaissa esitettyyn perusperiaatteeseen ja olisi ehdottomasti oikeudenmukaisempi kaikille kansalaisille. Myös seuraamusjärjestelmän osalta.

Suhonen Yrjö
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto